

Gruppehold av hester: Et nordisk forskningsprosjekt

Cecilie M. Mejdell¹, Grete H. M. Jørgensen² og Knut E. Bøe²

¹ Avdeling for dyrehelse, Veterinærinstituttet, Oslo, ² Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, Universitetet for miljø- og biovitenskap, Ås

En presentasjon av NKJ-prosjektet "Group housing and managing horses under Nordic conditions: strategies to improve horse welfare and human safety" 2006-2010

Hestetallet i Norge og Norden for øvrig er igjen økende etter en dramatisk nedgang etter krigen, da traktoren erstattet hesten innen jord- og skogbruk. Hestetallet i Norge og Finland er nå oppe i 11 hester per 1000 innbyggere, mens Sverige og Danmark har 28 og Island hele 330 hester per 1000 innbyggere. Hoveddelen av økningen skjer innen fritidshest segmentet, dvs. hest som holdes for ulike hobby- og turismeformål. De økonomiske ringvirkningene av hestenæringen er betydelige og det er beregnet at hver hest genererer 0,2 årsverk når indirekte arbeidsplasser knyttet til forproduksjon, salg av utstyr mv. er inkludert.

Til tross for at hestens bruksområde er vesentlig endret fra tungt fysisk arbeid gjennom en hel arbeidsdag til kanskje en time eller to med lett ridning, har måten hester oppstalles på gjennomgått relativt liten endring. Dyrevelferd har vært på den politiske agendaen de siste årene, og løsdriftssystemer som sikrer dyrene bevegelsesfrihet er (re)introdusert for mange husdyrslag og endog blitt forskriftsfestet for noen. Løsdrift i gruppe gir hestene anledning til å tilfredsstille deres behov for sosial kontakt og bevegelse og er dermed et grunnlag for bedre dyrevelferd (Mejdell og Bøe 2004, Søndergaard *et al.*, 2002), samtidig som man sparer utgifter til kostbare stallanlegg.

Tidligere studier har vist at gruppehold av unghester gir hester som er enklere å håndtere og trene sammenliknet med hester som oppstalles enkeltvis (Rivera *et al.* 2002, Søndergaard og Ladewig 2004). Praktiske erfaringer tyder på at hester som går ute er mindre reaktive, dvs. er mindre følsomme overfor potensielt fluktutløsende stimuli. Mye tyder derfor på at gruppehold er ikke bare kan være positivt for hesters velferd, men at driftsformen også gjør hester generelt roligere og at de derfor blir tryggere å håndtere og bruke. Dette gjelder spesielt for uerfarne mennesker, en brukergruppe som er stor innen fritidshest-segmentet. Ridning er i dag en av de farligste sportsgrener om man ser på alvorlige skader, og ulykkene er ofte forårsaket av plutselige og for rytteren uventede reaksjoner hos hesten (Keeling *et al.* 1999). Oppstalling og trening som bidrar til å fremme mest mulig trygge hester er derfor en viktig strategi for å forebygge ulykker.

Det er vist at et kaldt nordisk vinterklima ikke er til hinder for en dyrevelferdsmessig forsvarlig utedrift (Mejdell og Bøe 2005). Men gruppehold innebærer andre utfordringer, som gjør at noen hesteeiere er skeptiske til driftsformen. Dette gjelder ikke minst risikoen for skader på hestene, spesielt ved blanding av hester. Et annet ankepunkt er at det kan være mer tidkrevende og kanskje vanskelig å hente en enkelt hest ut av gruppen, noe som er et hinder for gruppehold av brukshester.

Prosjektet har deltakere fra Sverige, Danmark, Finland og Norge, mens Island foreløpig ikke har fått tildelt forskningsmidler. Prosjektet involverer p.t. 1 dr.gradsstudent (i Sverige) og 9 forskere.

Det endelige målet er å identifisere underliggende prinsipper og praktiske forhold ved gruppehold av hester som gir best mulig velferd for hestene i kombinasjon med lavest mulig risiko for de mennesker som skal stelle og håndtere hestene. Mer konkret tar prosjektet fatt i tre aspekter ved gruppehold: Sammensetning av gruppen, tiden hestene tilbringer sammen i gruppen og miljøets kompleksitet. Betydningen av de nevnte faktorene vil bli evaluert ved hjelp adferdsundersøkelser i flokken, skaderegistreringer og ved hjelp av ulike standardiserte tester, som skal utvikles som en del av prosjektet.

Sammensetning av hesteflokken

Prosjektet vil her se på effekt av om hestene i gruppen har samme kjønn eller består av både hopper og vallaker, og effekt av om hestene går i en gruppe med lik alderssammensetning eller om unge og voksne hester er blandet. Hypotesen er her at en variert sammensetning når det gjelder kjønn og/eller alder vil resultere i hester som har utviklet en mer normal sosial adferd og er bedre i stand til å takle fremmede hester seinere.

Hestehold hvor det ofte er utskifting av hestene vil gi mer ustabile grupper og regnes vanligvis som mindre egnet for gruppehold. En hypotese er at stabile grupper, der de samme individene holdes sammen over tid, vil ha et lavt aggresjonsnivå og få skader.

Tid i gruppe

Ved utedrift tilbringer hester all tid sammen, med unntak av den tiden hestene eventuelt er i bruk. Men også i staller med mer konvensjonell oppstalling på spiltau eller enkeltboks innendørs om natten, praktiseres ofte at flere hester slippes sammen i luftegård på dagtid. Vi ønsker å se på betydningen av tiden hestene tilbringer løse sammen. Skapes det uro og risikosituasjoner når hester som kjenner hverandre slippes sammen igjen etter kort (en times trening) eller noe lengre (12 timer på stall) tids adskillelse? Og er hester som tilbringer hele døgnet ute i gruppe mindre reaktive enn hester som bare holdes slik et begrenset tidsrom hver dag?

En annen hypotese er at hester som er vant med å tas ut av gruppen og settes tilbake igjen vil være lettere å håndtere og bedre til å takle midlertidig isolasjon fra andre hester.

Utforming av miljøet

Omgivelsesmiljøet påvirker sannsynligvis hesters adferd, slik det er vist for andre husdyrarter. Med omgivelsesmiljø tenker vi her ikke bare på hegnets størrelse og topografi, tilstedeværelse av naturlige eller kunstige fysiske barrierer og hvorvidt der finnes attraktiv sysselsetting for hestene som sandhauger å grave i, nedfelte trær å gnage bark av, fri tilgang på grovfôr og liknende. Vi planlegger også å introdusere gjenstander eller utsette hestene for stimuli som normalt er egnet til å skape frykt hos hester, men som hestene her får anledning til å utforske og tilvennes i sitt hjemmemiljø. Denne typen miljøtrening benyttes bevisst som et ledd i utdanningen av politihester.

Våre hypoteser er 1) at eksponering for varierte stimuli i et ellers trygt miljø vil redusere hestenes reaktivitet overfor potensielt skremmende stimuli også i nye miljøer, 2) at et miljø med naturlige eller kunstige fysiske skiller som gir hestene mulighet for å holde avstand komme unna truende individer, vil redusere antallet negative interaksjoner og skadeomfang og 3) at et miljø som holder hestene sysselsatt også vil redusere antallet negative interaksjoner og skadeomfang.

Tidsbruk og adferd

En viktig fordel med å holde hester i gruppe er at dette sosiale dyret gis mulighet for fri interaksjon med andre hester. Prosjektet tar sikte på å observere tidsbruk og spesielt sosial adferd i flokken, herunder forholdet mellom positive (for eksempel sosial pelspleie, lek) og negative (for eksempel trusler, bitt, spark) interaksjoner i de forskjellige gruppene.

Skaderegistrering

Risiko for skader er et av hovedargumentene mot gruppehold av hester, ikke minst når det gjelder gruppehold av voksne, skodde hester. Gruppehold som medfører mye skader vil være velferdsmessig uforvarlig. I sjeldne tilfelle kan en skade resultere i at hesten blir slaktet, mens en halt rideskolehest vil uansett være en økonomisk belastning.

Skader forårsakes gjerne av aggressive interaksjoner og skyldes ofte bitt eller spark. Men også skader forårsaket av gjerder/skiller eller hestens egne bevegelser kan skyldes jaging. Skaderegistrering gjøres i alle grupper som er med i prosjektet. Det vil bli utarbeidet et felles skjema, der skadene registreres med hensyn på plassering på kroppen og vevsskade og deretter klassifiseres etter alvorlighetsgrad.

Reaktivitetstest

Fra naturens side er hestens viktigste forsvar evnen til å reagere lynraskt og løpe fort. Selv etter årtusener som husdyr, er mange hester fryktsomme. Fluktreaksjon regnes som en viktig årsak til ulykker med hest.

Danmark har allerede utviklet en fryktttest (Christensen 2006) som vil bli tilpasset prosjektet.

Vi har også planlagt å utvikle en "horse alone test", for å vurdere hvordan hester takler å være alene. Hester er fra naturens side flokkdyr som ikke trives alene, men ikke desto mindre er det å kunne tåle å være alene en nødvendig egenskap for de aller fleste brukshester. Det er viktig at hester som normalt holdes i en sosial gruppe også fungerer om de er alene. I dag er usikkerhet rundt dette et av ankepunktene mot gruppehold.

Vår hypotese er at forskjellen som ofte observeres mellom hester som oppstalles enkeltvis og i gruppe ikke er en generell effekt av oppstallingssystemet, men avhenger av hvorvidt hesten er vant med å være alene og dermed er et spørsmål om trening. Når testen skal brukes på unghester som ikke er tilvendt å være alene, er det nødvendig å bruke en standardisert tilvenningsperiode før testen gjennomføres.

Fremmed hest-test

En av hypotesene våre er at hester som har hatt mulighet for fritt å omgås forskjellige hester (eksempelvis av forskjellig alder og kjønn) vil utvikle bedre sosiale ferdigheter enn hester som mangler den erfaringen. Dette kan igjen gjøre dem bedre rustet til å etablere relasjoner til nye hester. I tillegg til å observere sosiale interaksjoner i gruppene, skal det derfor utvikles en "unfamiliar horse test". Målet er at denne testen skal være enkel og trygg måte å teste sosiale ferdigheter på. En viktig praktisk anvendelse av testen vil være å kunne forutsi adferden til en hest før den slippes sammen med andre.

Ta en hest ut av gruppen

En av prosjektets hypoteser er som nevnt at hester som holdes i løsdrift ikke reagerer like mye som andre hester på nye eller plutselige stimuli og at de derfor er tryggere i bruk. En hest som trives i flokken kan imidlertid være mindre motivert for å la seg hente ut for arbeid eller trening. Andre hester i flokken kan også intervensere. Det kan være både tidkrevende og vanskelig å hente ut en enkelt hest fra en gruppe hester, og det oppstår situasjoner som innebærer risiko for personskade. Prosjektet tar mål av seg å se på menneske-dyr- samspillet i denne operasjonen. Adferd hos personen, hos hesten som skal hentes og de øvrige hestene i flokken registreres. Det tas sikte på å studere dette i ulike besetninger for å kunne komme med praktiske anbefalinger for hvordan dette best kan gjøres, både når det gjelder oppførsel og for fysisk utforming av porter.

Referanser

Christensen, J.W., 2006. Fear in horses. Responses to novelty and habituation. Thesis. SLU, Skara.

Keeling, L.J., Blomberg, A. og Ladewig, J., 1999. Horse-riding accidents: When the human-animal relationship goes wrong! I: Proceedings fra 33. International Congress of the International Society of Applied Ethology, Lillehammer, 17-21. August. Side 86.

Mejdell, C.M. og Bøe, K.E., 2004. Oppstalling av hest i et velferdsperspektiv. Norsk veterinærtidsskrift, 116, 85-94

Mejdell, C.M. og Bøe, K.E., 2005. Responses to climatic variables of horses housed outdoors under Nordic winter conditions. Canadian Journal of Animal Science, 85 (3), 304-308.

Rivera, E., Benjamin, S., Nielsen, B., Shelle, J. og Zanella, A.J., 2002. Behavioral and physiological responses of horses to initial training: the comparison between pastured versus stalled horses. Applied Animal Behaviour Science 78(2-4): 235-52

Søndergaard, E., Clausen, E., Christensen, J.W. og Schougaard, H., 2002. Opstalding og hold af heste. Danske anbefalinger. DJF rapport nr 39. Ministeriet for fødevarer, landbrug og fiskeri. Danmarks Jordbrugsforskning. 105 pp.

Søndergaard, E. og Ladewig, J., 2004. Group housing exerts a positive effect on the behaviour of young horses during training. Applied Animal Behaviour Science 87(1-2): 105-118